

A NAGYEREJŰ KIS EMBER ÉS A KAPTÁS LÚ

1972. július 22-én hagyott itt bennünket a magyar néprajz kutatóinak egyik legkiemelkedőbb egyénisége Diószegi Vilmos. Nála szerényebb, segíteni kész, másokat tisztelőbb és tisztább embert nem igen tudnék mondani. Hatalmas befejezetlen munkájának értelmezése – ha Regulyra gondolok -, még egy évszázadig munkát ad elhivatott szakmabelieknek. Egyszerű hétköznapijainak minden perce a tudományé volt. Úgy ismertem, hogy beszélgetés közben hirtelen előkap egy tenyérynyi noteszt, s jegyzi bele az éppen hallott adatokat, kérdez, minden részletnek utána megy. Egyik utolsó alkalommal Hatvanban beszélgetett velem, ahol a Bakó Ferenc által szervezett Palóc Kutatás résztvevőiként voltunk együtt. Arról kérdezgetett, hogy hová való vagyok, s gyermekkoromban hallottam-e történeteket természetfeletti erejű emberekről, különleges állatokról, hogyan emlékezem ezekre. S már elő is került a kis jegyzetfüzet, mert kedvére való volt, amibe belekezdtem. Ekkor láttam, hogy mennyire ad a hitelességre, a szavak használatára, milyen rafináltan szűri ki azt, amit utólag belekeverhettem. Akkor nem mondott róla semmit, később meg már nem kerülhetett rá sor. Nem tudom, hogy előkerül-e ez a pár adalék valaha is, én biztosan tudom, hogy feleletet nem kapok rá, de ha már az oszétekkel kapcsolatos kutatásaim során Diószegi művei is kezem ügyébe estek, leírom a hatvani beszélgetésünket, szeretettel emlékezve rája is. Közlöm a körítést is, azaz az egykori körülményeket, amiket az ő keresztkérdései támasztottak fel bennem a hitelesítés célzatával.

Van egy gyermekkorom óta belém rögződött szokásom. Ha a földet nézve megyek, s ott a járdán repedést látok vagy a föld repedezett, igyekszem úgy lépni, hogy a repedésre rá ne tapossak. *Átlépek, mint a tyúk a kerékvágást*, ahogy Fehérgyarmaton mondják. Ez a szokásom – mely Diószegi szerint szavaim igaz voltát is megerősíti – pedig onnan származik, hogy Fehérgyarmaton a legelővégében, a Túrhoz közel volt egy Kisgaz nevű erdőcske, s ennek aljában legelt a konda. A kondás egy kackiás, pödrött, szőkebajszú idős ember volt, aki a Matolcsi útról indulva, pattogatva és tülkölve szedte össze a kondát, s hajtotta be este. Mi gyerekek, akik gyakran jártunk a Túrra fürödni, kenderáztatáskor a bódult halakat kifogni, ha tehettük, mindig megkerestük az öreget, aki szép történeteket mesélt, eljátszogatott velünk. Például nád- és fűzfa sípot csinált, nyilainknak alkalmas fát választott ki. Egy alkalommal hosszabb mesét mondott, amire már nem emlékezem. A lényege számomra az volt, hogy van egy másik világ a föld alatt, ahol ugyanolyan világos van, mint ha csak itt fent lennénk, erdő, legelő, folyóvizek vannak, élnek emberek ott is, de különleges állatok is: sárkányok, táltos ló. A világ ura a föld alatt egy hegyes, piros sapkás, nagyszakállú ősz kis törpe ember, aki olyan erős, hogy senki se győzheti le. Ha akarná például, meg tudná tenni, hogy az erdőt, a Kisgazt egy kötéllel körülköti és a hátán elviszi. Ritkán fel is jön a föld alól, de a hatalma és ereje itt nem akkora. Nekünk azonban vigyázni kell, mert ha a földön egy nagyobb repedésre rálépünk, akkor megragadja a lábunkat és leránt. Soha nem kerülünk elő. Ennyi maradt meg a meséből, de ez örökre. El lehet gondolni, hogy hallván a kis piros sapkás emberről, milyen csuda lassan értünk haza a száraz, repedezett talajú, kisült legelőről, úgy, hogy egyikünk sem lépett rá egy nagyobb repedésre. S nem lépek rá ma sem.

Karácsonyra nagy meglepetés ért: igazi korcsolyát kaptam. Német gyártmányút, tudtam meg, a belé ütött L és R betűk a bal és jobb lábat jelzik németül. Hát ezt a csoda dolgot le sem akartam venni a lábamról, csak mikor már nem bírtam tovább. Karácsonyeste ide vagy oda, át kellett mennem a szomszédba Kormány nénihez a tejért. Mentem is büszkén, de úgy, hogy felcsatoltam a korcsolyát is, hadd lássák mit kaptam. Kormányék hosszú, gangos házban laktak, és a faoszlopos gang szürke és halványpiros mozaik lapokkal volt lerakva. A tejes köcsöggel a kezemben ezen a hosszú gangon át csattogtam végig a ház hosszában az alsó konyháig. Még fele úton sem voltam, amikor nagy jajgatva kijött eléem Kormány néni (olyan 60 év körüli feketében járó özvegyasszony volt) és nem tudta hová legyen. *„Halálra rémítesz te pulya! Mán azt hittem a kaptás lú jön értem!”*

A tejet hazavittem kilötyögtetés nélkül, otthon meg jól nevettünk azon, hogy kaptás lónak nézett Kormány néni, akit mi gyerekek – mindig veszekedett velünk –, boszorkánynak tartottunk. Később is emlegettük az esetet, úgyhogy a családi legendáriumban megmaradt a történet. Mikor Diószegi meghallotta, újra azonnal elmeséltette velem, majd lejegyezte. De faggatott is. Azt akarta megtudni, hogy Kormány néni pontosan mit kiáltott, hogy mondta:

a

kaptás lú vagy

egy

kaptás lú. Határozottan állítottam és állítom ma is, hogy

a kaptás lú

hangzott el. Ez nagyon fontos, hiszen ez önálló mitikus lényt jelent, s nem csak bármilyen kaptás lovat. Egy társaságba kerülhet az állatlan lóval, a lidérc csirkével vagy a táltossal. Nem tudom, sikerült-e neki többet megtudni róla. Én hasztalan nyomoztam utána szülőföldemen is. Lehet, hogy valaki véletlenül mégis találkozik vele.